

*Смазнова М. В.,**аспірант кафедри перекладу та мовознавства
Міжнародного гуманітарного університету,
старший інспектор режимно-секретного відділу
Національного університету «Одеська морська академія»*

ОСОБЛИВОСТІ НАЯВНОСТІ ГРАМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ ПОДВІЙНОГО ЧИСЛА В АРАБСЬКІЙ МОВІ ТА РЕЛІГІЙНИЙ ВПЛИВ НА МОВУ

Анотація. У статті розглянуто приклад впливу релігії на мову, фактор збереженості мови під впливом сучасного суспільства та його проявів, наведено приклади нерозривного зв'язку менталітету і мови. Приведено за приклад, що одним із головних чинників, які залишають арабську літературну мову у незмінному стані, є релігія.

Ключові слова: релігія, мусульманство, іслам, суспільство, літературна арабська мова, категорія числа, категорія подвійного числа, подвійність.

Постановка проблеми. В умовах розвитку сучасного світу необхідно досить чітко знати та вирізняти фактори й умови, що не дають робити суспільству суттєвих, іноді негативних змін у мові. Мова, єдиний фактор, єдина людська можливість фізична і розумова, що об'єднує усе людство. Виникаючи разом із людиною, мова живе, але не вмирає разом із нею, стаючи спадком для усіх наступних поколінь. Мова – це наш спадок, що ми отримали разом із можливістю спілкуватися. Разом із мовою до нас приходять знання із культури, національної чи всесвітньої, історії, знання з усіх наук, їх галузей, можливості до їх вивчення, з'являється розуміння картини світу загалом, адже людина разом із мовою отримує у спадок неоціненний скарб – знання, можливість їх розуміти, використовувати та примножувати. Мова допомагає кожному індивіду утворити і зрозуміти світ загалом. Оскільки культура народу зберігається завдяки мовним засобам, особливостям лексики та граматики, мова відображає картину сприйняття світу, що властивий певній кількості населення тієї чи іншої держави. Особливістю арабської мови є не тільки її незвичність завдяки письменності, багатовіковій історії, кількості носіїв, а й те, що немає ще одного такого прикладу на нашій планеті, де мова була б так тісно пов'язана з релігією. Усе, що є важливим для релігії, знаходить своє відображення у мові, формуючи нерозривне коло: мова, релігія, менталітет, суспільство. Арабська мова – це зв'язок між людиною і суспільством, система цінностей, спосіб життя, власна форма мислення та самосвідомості, національний характер та філософія, що завдяки релігії залишаються у незмінному стані впродовж віків, беручи до уваги високі вимоги до арабської мови у сьогоденні.

Більшості країн світу властиві різні релігії із найрізноманітнішою кількістю традицій, обрядів та власних факторів. Оскільки релігія є невід'ємною частиною життя для багатьох людей, формуючи уяву світу, зберігаючи мораль та правила поведінки людини, необхідно виокремити той факт, що у країнах арабського світу релігія зберігає мову у незмінному, недоторканному стані завдяки наявності єдиного джерела, святині – Корану.

Мета статті – дослідити вплив релігії на суспільство країн арабського світу, на прикладі функціонуючої граматики категорії подвійного числа літературної арабської мови показати приклад впливу релігії на мову.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ шокує великою кількістю інформації. Із кожним днем людина отримує ще більше даних для подальшого дослідження. Мова як засіб передачі та збереження інформації властива людині, будучи невід'ємною частиною її свідомості, розумової діяльності. У мові кожного народу знаходять своє відображення культура та її традиції, філософія, географічні особливості, релігійні принципи та погляди, технічний прогрес. Мова не тільки несе у собі культуру народу, а й живе разом із нею, розвивається та змінюється [4, с. 10–26].

Арабська літературна мова відображає сприйняття світу, що властивий певній кількості країн, окремого соціуму, незважаючи на те, що діалекти, говори та інші форми мови присутні та функціонують. Завдяки різноманітності мовних форм людина не тільки може висловлювати свої знання, показувати свої переживання та почуття, доносити свої думки до інших, а й отримувати все це у відповідь. Об'єднуючи суспільство, мова бере на себе величезний тягар, що інколи неможливо виміряти. Якщо мова є єдиним засобом спілкування та передачі інформації, семантичною оболонкою суспільної свідомості людей, то мусульманство у країнах арабського світу є змістовим складником цієї свідомості [7, с. 3–36]. Арабська мова – це найпоширеніша семітська мова, кількість її користувачів близько 300 млн. людей, але точні дані нам не відомі. Класичну (літературну) арабську мову – мову Корану використовують усі мусульмани світу, кількість яких становить приблизно 2 млрд. Кількість користувачів релігійної мови вражає. Увесь предметний світ, усі образи та предмети, вся філософія, усі закони у мусульманстві знаходять своє відображення у літературній арабській мові. Неможливо не оцінити те, що чинне законодавство багатьох країн арабського світу в деяких питаннях спирається на релігію у її незмінному стані та у її єдиному джерелі – Корані [12]. Шаріат є незмінним. Неможливо відмінити чи знайти кращу істину, ніж та, що створена за допомогою віри людей, та й навіщо змінювати закони, що закладені в ісламі, якщо вони ще з давніх часів захищали всі аспекти життя? Злочини, розпорядження та заборони, закони щодо спадкоємства та шлюбу, навіть наклеп і споживання алкоголю – це все та багато іншого становить досконалу систему обов'язків мусульманина. Роблячи висновок, треба додати ще один пункт, якщо ти повинен виконувати всі закони, що містяться у твоїй релігії, то це дуже зручно та правильно, що ці закони повторюються у державному порядку.

Суспільство, де панує та живе мусульманство, оточено державними законами, які підтримуються завдяки співпраці мови та віри. Властивий країнам арабського світу релігійний націоналізм є розповсюдженим явищем та широко використовується для маніпулювання громадами. Це є доказом негативного впливу релігії на суспільство. Суспільство загалом не може потрапити під цей вплив, це властиво тільки деякій кількості людей з іншими поглядами та іншим соціальним статусом [6].

Мислення властиве тільки людині, воно з'являється у процесі її розвитку. У країнах арабського світу мусульманство є невід'ємною частиною суспільного життя, уже з дитинства воно є частиною кожного дня людини. Мусульманство підтримується державними законами, інфраструктурою, розпорядком дня, наукою. Це робить існування релігії загалом набагато легшим, оскільки релігійна свідомість людей підтримується, а не знаходить опір. Мусульманство не заперечує закон – воно є його частиною, іслам не заперечує науку та її розвиток, тому що знання потрібні мусульманам, щоб розуміти навколишній світ та всі його складові частини, створені Аллахом. Релігія, що підтримує науку, – це незвичне явище для нашої культури. Багато наукових досягнень були зроблені мусульманськими вченими [9, с. 23–40, 52].

У відомій книзі “The making of humanity” Роберта Бріфоула досконало доведено думку, що наука виникла завдяки ісламу. Корінням «нового духу» у Європі був іслам, його підйом та новий погляд на світ: розум не має жодного стосунку до зміцнення віри, не є антиподом віри. Застосування сили інтелекту та розуму не тільки дозволене, воно також обумовлене у Корані [10, с. 190–220, 222].

«Невже їхні очі та серця так осліпли, що вони не замислюються про своє майбутнє, щоб дізнатись, яким буде їх кінець? Аллах створив небеса, землю, зірки між ними та інші явища у Всесвіті по істині і на певний термін. Але більшість людей не вірять в Останню годину – Судний день – та у зустріч з Аллахом» [5, Сура 30, аят 8].

«Невже вони не вдвляються у царство небес та землі, не замислюються над тим, що створив Аллах, та про те, що їхній термін, можливо, вже близький? В яку розповідь пісця цього вони увірують?» [5, Сура 7, аят 185].

У Корані також виражена ідея, що Аллах вдихнув Свій дух у кожну людину, це «дихання» наділяє людину вродженими духовними і моральними якостями [10, с. 227–230].

«Ми вшанували синів Адама та дозволяємо їм пересуватися сушею і морем. Ми дали їм блага та дарували їм явну перевагу над багатьма іншими тваринами» [5, Сура 17, аят 70].

Оскільки людина була створена для того, щоб бути довіреною особою Аллаха на землі, це означає, що всі ресурси, які були їй надані у Всесвіті, повинні розглядатись як інструменти для виконання цього обов'язку [5, Сура 45, аят 13]. Отже, на відміну від інших релігій, мусульманство потребує відповідальності в усіх сферах життя, воно не заперечує науку, воно зобов'язує навчатися та вивчати навколишній світ, розумно використовуючи його ресурси.

Незважаючи на сучасний світ та його вплив, у багатьох країнах арабського світу досі функціонують деякі норми фікху – мусульманської доктрини про норми та правила поведінки, комплекс суспільних норм (мусульманське право). Ці норми містять правила поведінки мусульман у суспільстві, а також зобов'язання віруючого перед Богом. Основою правових норм фікха став Коран та Сунна, друге після Корану джерело ісламського права.

Арабо-мусульманська культура утворює досить складний конгломерат цінностей – матеріальних і духовних. Релігійний характер країн арабського світу допомагає залишати мову у недоторканному стані, оскільки релігія є невід'ємною частиною повсякденного життя та побуту у цих країнах, її неможливо відмінити, неможливо обійти, на відміну від християнства на території Європи. Єдине письмове джерело релігії та її правил – Коран включає граматику класичної арабської мови, що є символом того, як багатовікова історія не може змінити щось, що іноді люди називають вірою. Арабська мова має дуже багато відмінностей від інших мов.

Єдиний текст, у якому читаються усі огласовки, у яких полягає граматична важливість та особливість арабської мови, – це читання тексту Корану. Поважаючи всі правила і традиції, існує Кіраат – рецитация чи читання Корану, яке відрізняється різними варіантами пауз, огласовками, а також темпами й інтонаціями. Можливість читання Корану у сім способів несе у собі не тільки сім способів читання, усі слова та речення у Корані мають єдиний зміст, а сім різних можливостей для розуміння. Читання Корану сімома різними способами (сімома харфами) також має на увазі як читання сімома арабськими діалектами – Курайш, Хузайл, Хавазаїн, Сакіф, Кінана, Тамім та Айман. Також існує думка, що сім різних варіацій існують для загального розуміння, оскільки в усіх людей різне розуміння та різні знання [1, с. 377].

Загальновідомо, що текст Корану є невичерпним живильним джерелом класичної арабської мови. Автохтонна лінгвістична традиція рясніє прикладами зі слововживання мусульманської священної книги, розглядаючи її у мовному аспекті як еталон. Ця обставина змушує звертати особливу увагу на лексико-граматичні нюанси коранічного тексту, адже вони дозволяють оминати додаткові неясності, яких і без того в Корані чимало. При цьому важливу допоміжну роль має відігравати й конкретно-історичний контекст [8, с. 62].

Минали часи, змінювалося суспільство, змінювались кордони та держави, змінювалась навіть філософія країн арабського світу, але єдиний письмовий примірник арабської мови залишається незмінним. Важливим є те, що незважаючи на наявні переклади, іслам вважає вірним та священним тільки Коран, написаний арабською мовою, переклади його не передають істину, закладену у ньому, оскільки його послано єдиною «богобраною» мовою [8, с. 62]. Про це є згадка у самому Корані: «А якщо ви в сумніві щодо того, що Ми послали Нашому рабові, то принесіть суру, подібну цього, і покличте ваших свідків, окрім Аллаха, якщо ви правдиві» [5, Сура 2, аят 23].

Норми та послання сучасного суспільства мають великий вплив на культурний і мовний стан країн арабського світу, це не можна заперечити. Зміни у житті, технічний та науковий прогрес вносять нові правила. Опираючись на єдиний, досі незмінний Коран, його неподоланий вплив на суспільство, у якому арабська мова посідає не останнє місце, має та використовує можливість залишити мову у незмінному стані, захистити її від найнекращих змін [14].

Мова як єдине суспільне явище найпершою відображає зміни у суспільстві. Арабська літературна мова не має середнього роду, існують тільки чоловічий і жіночий. Це дуже добре захищає від ідей, що нині пропагуються у суспільстві: що є щось середнє між чоловіком і жінкою, роз'яснюється як більш солідарне ставлення до людини.

Категорія числа в арабській мові всеціло охоплює не тільки потреби мовлення, а й культурні, біологічні, моральні та законодавчі норми. Ідея дуальності має дуже довгу історію, розкрита не тільки в арабській мові: Геб та Нут у міфології Стародавнього Єгипту, Інъ і Янь у китайців, Пракрити та Пурша в індіанців, Ометікуль та Омесигуатль у ацтеків, Ахриман та Ормузд у персів – це не тільки назви стародавніх богів, а й активні подвійні початки, взаємодія яких призводила до всього руху світу. Ще тоді, коли не існувало ні законів фізики, математики та величких наукових і технічних досягнень, уже тоді мала місце ідея, що наш світ потребує порядку та узагальнення його компонентів усередині безформної основи. Пізніше ці ідеї були продовжені на більш високому рівні, як ідея, що всі основні частинки у Всесвіті мають свої копії, – теорія античастинок. Поль Дірак отримав у 1933 р. Нобелівську премію із фізики «за відкриття нових продуктивних форм атомної теорії», із того часу дуальність та парність має право на існування, спростувати її вже неможливо. Але те, що зміг довести Поль Дірак, було записано у Корані задовго до цього – як парність буття чоловічого та жіночого. Дуальність деяких предметів не може бути заперечена. За найпростіший побутовий приклад можна взяти парні органи у людей, руки, ноги, очі, вуха. У нормальної та здорової людини ці органи парні, це є незмінним, сама ж їх назва має у собі їх неподільне парне число [12].

На думку одного з найвідоміших філологів усіх часів Вільгельма Фон Гумбольдта, категорія подвійного числа не є простим випадком множини, він вважав, що подвійне число виражає єдність, складену із двох нерозривних та неподільних половин – “Über den Dualis” (1827 р.) [13, с. 1–38].

Філолог вважав цю мовну форму дуже примітною і цікавою, приводячи факт присутності цієї мовної форми, особливо витонченої високорозвиненої мовної свідомості [3, с. 116–127].

Існування граматичної категорії подвійного числа ґрунтується на існуванні у природі парних об'єктів та багатьох інших факторах. Найбільша кількість виокремлених форм множини в арабській мові: просте число, подвійне число, дві форми множини. Навіть для позначення одиничності, зокрема в іменників, природа яких залежить від ідеї множинності (наприклад, родові назви тварин і плодів), арабська мова має особливу характеристику, невідому іншим мовам. Неправильною буде думка, що граматична категорія подвійного числа існує тільки як засіб для кращого розуміння мови, це так, воно не буде зайвим, але воно відображає ще багато іншого, що закладено у мові. Сама ідея подвійності належить до сфери, яку ми можемо побачити, сфери видимого, так само і до сфери невидимого, хоча воно живе та діяльно з'являється нам у чуттєвому сприйнятті і в зовнішньому спостереженні. Розуміння подвійності – у законах мислення, у чуттєвих інтенціях, у пристрої людського роду та його природі. Думки, викладені у роботі Вільгельма Фон Гумбольдта, підтверджують факт більшої розвиненості арабської мови.

Категорія числа арабської літературної мови, а саме одина, множина (два варіанти) та подвійне число, функціонує у наші дні та є доказом того, що релігія може мати позитивний вплив не тільки на свідомість людей, а й на культуру мови, факт її зберігання від впливу суспільства. Категорія подвійного числа формується досить легко, шляхом додавання закінчення ^ان. у називному відмінку, а в непрямих відмінках – ^ني.

Перед закінченням подвійного числа закінчення жіночого роду ^ة переходить у ^ت та вже до неї додається закінчення подвійного числа: ^{ان} = ^{ان} = ^{ان} = ^{ان}.

Наприклад:

^{سَيِّدَاتَان} «дві пані» (наз. відм.) – ^{سَيِّدَاتَيْن} «дві пані» (непрям. відм.); ^{مَدْرَسَاتَان} «дві школи» (наз. відм.) – ^{مَدْرَسَاتَيْن} «дві школи» (непрям. відм.) [2, с. 10–36].

Ще є декілька граматичних особливостей вживання граматичної категорії подвійного числа, але вони не становлять ніякої загрози для розуміння мови загалом.

Висновки. Граматична категорія подвійного числа функціонує у письмовій та розмовній формі арабської мови, поєднуючи у собі всі філософські, біологічні та релігійні ідеї мусульманства. Саме завдяки фактору розповсюдження і фактору впливу мусульманства на суспільство у країнах арабського світу категорія подвійного числа збережена та функціонує. Граматична категорія подвійного числа не тільки є важливою для граматики арабської мови, вона несе у собі філософську думку, історію, ідею, викладену у законах фізики, прийнятні біологічні закони та релігійні норми мусульманства. Труднощі, що пов'язані з її розумінням та перекладом, треба долати з розумом, спираючись на достовірні джерела. У випадках, коли мовцю треба буде точно вказати, що це саме подвійне число, можливе додавання слова «пара» чи числівника «два», але для повного розуміння категорії подвійного числа цього замало. Перспективою подальшого дослідження є аналіз граматичної категорії числа літературної арабської мови загалом та граматичної категорії числа в інших мовах для виявлення нової інформації, визначення факторів впливу на мову та факторів збереження мов у незмінному стані.

Література:

1. Али-Заде А.А. Исламский энциклопедический словарь / А.А. Али-заде. – М.: АН САР, 2007. – 400 с.
2. Гранде Б.М. Курс арабської граматики в порівняльно-історичному висвітленні / Б.М. Гранде. – М.: Східна літ-ра, РАН, 1998. – 592 с.
3. Гумбольдт В.Ф. Мова і філософія культури / В.Ф. Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1985. – 452 с.
4. Есперсен О. Філософія граматики / О. Есперсен; пер. загл. В.В. Пасека і С.П. Сафронової. – М.: Вид-во іноз. літ-ри, 1958. – 408 с.
5. Коран; пер. И.Ю. Крачковского. – М.: НПО «Вектор СП», 1991. – 399 с.
6. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: [підруч.] / М.П. Кочерган. – К.: Академія, 2006.
7. Мечковская Н.Б. Язык и религия: [пособ. для студ. гуман. вузов] / Н.Б. Московская. – М.: ФАИР, 1998. – 352 с.
8. Рибалкін В.С. Коран. Дослідження, переклад (фрагмент) і коментарі Валерія Рибалкіна / В.С. Рибалкін. – К.: Стило, 2002. – 272 с.
9. Фролова Е.А. История арабо-мусульманской философии. Средние века и современность: [учеб. пособ.] / Е.А. Фролова. – М., 2006. – 199 с.
10. Briffault R. The Making of Humanity / Robert Briffault. – G. Allen & Unwin Ltd, 1928.
11. Уайтхед А.Н. Избранные работы по философии / А.Н. Уайтхед; пер. с англ., общ. ред. и вступ. ст. М.А. Кисселя. – М.: Прогресс, 1990. – 720 с.
12. Електронна бібліотека з історії України та всесвітньої історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: history.vn.ua.
13. Wilhelm von Humbolt. Über den Dualis / Wilhelm von Humbolt. – Berlin: Deutschland, 1828. – 38 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://archive.org/details/ueberdualis00humb>.
14. Dr. Jamal Badawi. Muslim Contribution to Civilization / Dr. Jamal Badawi [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fiqhcouncil.org/node/25.

Смазнова М. В. Особенности наличия грамматической категории двойственного числа в арабском языке и влияние религии на язык

Аннотация. В статье рассмотрен пример влияния религии на язык, фактор сохранности языка под влиянием современного общества и его проявлений. Приведены примеры неразрывной связи менталитета и языка. Приведено в пример, что одним из главных факторов, что отвечает за сохранность литературного арабского языка и помогает оставаться в неизменном состоянии, является религия.

Ключевые слова: религия, мусульманство, ислам, общество, литературный арабский язык, категория числа, категория двойственного числа, двойственность.

Smaznova M. The unique feature of the grammar category in Arabic language. Religion influence on the Arabic Language

Summary. The article describes the example of religion influence on the language. The saving language force is considered in accordance with the development and influence of modern society. It should be noted as an most important example: religion keeps Arabic language unchanged.

Key words: religion, Moslemism, Muslimism, Islam, society, Arabic language, category of number, category of dual number, duality.